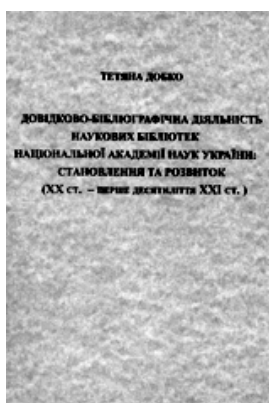

Нова монографія з історії бібліографічної діяльності в Україні

Добко Т. Довідково-бібліографічна діяльність наукових бібліотек Національної академії наук України: становлення та розвиток (XX ст. — перше десятиліття XXI ст.) : [монографія] / Тетяна Добко ; [відп. ред. О. С. Онищенко] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — К. : [Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського], 2013. — 374 с.

Монографія Тетяни Василівни Добко становить інтерес для фахівців насамперед своєю темою. Вперше таке ґрунтовне дослідження українського вченого присвячується практичній діяльності наукових бібліотек України з бібліографічного обслуговування читачів за значний історичний період: від заснування Національної бібліотеки України в 1918 році майже до сьогодні (хоча кінцева хронологічна межа дослідження визначена як "перше десятиліття XXI ст.).

Структура роботи чітко підпорядкована її меті: "Осмыслити розвиток ДБД [довідково-бібліографічної діяльності] у наукових бібліотеках, накреслити перспективи розвитку системи ДБО [довідково-бібліографічного обслуговування] в електронному середовищі з урахуванням досвіду провідних бібліотек зарубіжних країн, світових тенденцій міжнародної взаємодії у галузі інформаційного забезпечення суспільства" [с. 10].

Монографія складається з п'яти розділів, передмови і післяслова, списку скорочень, списку використаної літератури і додатку "Бібліотеки та інформаційні підрозділи наукових установ НАН України".

Перший розділ "Джерела і стан вивчення довідково-бібліографічної діяльності наукових бібліотек. Теоретичні засади дослідження" знайомить читачів із нормативною базою розвитку бібліографічного обслуговування в наукових бібліотеках, станом архівних джерел із досліджуваної теми, наявними збірниками документів і довідковими виданнями, бібліографічними покажчиками, що відображають літературу, потрібну для висвітлення теми, основними науковими виданнями тощо. Особливу увагу приділено характеристичі історико-бібліографічних джерел.

Цікавою є історіографічна розвідка про дослідження суто довідково-бібліографічної діяльності бібліотек, зокрема у зарубіжних, англо-американських працях, а також у вітчизняних у порівнянні з російськими. Т. Добко робить обґрунтований висновок про глибоке вивчення досліджуваного питання вітчизняними та зарубіжними дослідниками і разом з тим про відсутність "спеціального комплексного дослідження, присвяченого розвитку та трансформації довідково-бібліографічної діяльності як складника бібліографознавства упродовж XX — початку XXI ст., в аспектах спадкоємності та інноваційних технологій, еволюції традиційних методів і засобів довідково-бібліографічної діяльності в електронну епоху розвитку суспільства, зокрема у наукових бібліотеках України, у тому числі з'ясуванню понятійного апарату та шляхів подальшої оптимізації цієї діяльності у період формування суспільства знань" [с. 49].

Важливим результатом розгляду теоретичних проблем є визначення довідково-бібліографічної діяльності — поняття, що вперше вводиться дослідницею до наукового обігу. На думку Т. Добко, "це галузь науково-інформаційної діяльності, спрямована на створення довідково-бібліографічних

інформаційних ресурсів і надання бібліографічних послуг внутрішнім і зовнішнім користувачам бібліотеки відповідно до їхніх ексклюзивних запитів або у випереджувальному режимі шляхом формування науково-пошукового апарату, здійснення навігації, організації доступу до інформаційних ресурсів" [с. 55]. Як бачимо, це поняття охоплює не тільки суто довідково-бібліографічне обслуговування, що трактується як надання відповідей на разові запити користувачів, а й підготовку бібліографів до такого обслуговування, яка полягає у створенні довідково-бібліографічного апарату і бібліографічних посібників з урахуванням інформаційних потреб користувачів, випереджаючи їхні конкретні запити.

Розглядаючи види довідок — відповідей на разові звернення користувачів у службу ДБО, автор, крім традиційних адресної, тематичної, уточнювальної і фактографічної, виділяє ще довідку *орієнтуючу* (яка "містить інформацію щодо репертуару послуг, режиму, засобів і умов бібліотечно-інформаційного обслуговування, напрямів діяльності і функцій структурних підрозділів, заходів, що проходять у бібліотеці тощо") і *бібліометричну* — "результат аналізу статистичних даних публікацій, який містить відомості про кількість цитувань (бібліографічних посилань) на документ, праці окремого автора (авторів, колективів), відображає публікаторську активність вчених, установ (у межах окремої країни або в світовому вимірі); містить відомості про рейтинги наукових журналів тощо" [с. 63—64]. Традиційний поділ довідок на усні та письмові доповнюється виділенням *електронної* довідки, яка розглядається як різновид письмових довідок.

Науковець пропонує й власне визначення довідково-бібліографічного апарату (ДБА) бібліотеки, що є цілком обґрунтованим: "Документальна інформаційно-пошукова система, яка надає можливість багатоаспектно розкривати бібліотечно-інформаційні фонди, використовувати локальні та віддалені електронні інформаційні ресурси, слугує оптимальній організації, ефективному пошуку і видачі бібліографічної і фактографічної інформації" [с. 67—68].

Автор монографії виходить і на найбільш узагальнене визначення довідково-бібліографічної діяльності "як інформаційно-комунікаційної діяльності, що ґрунтується на науково-організаційних засадах (створення спеціальних відділів, служб, інформаційних центрів) та власних методах обслуговування користувачів, а також науково-бібліографічній продукції (консультації, бібліографічні довідки, бібліографічні покажчики, науково-інформаційні, інформаційно-аналітичні видання)" [с. 68].

Такий розгорнутий теоретичний вступ надає автору можливість всебічно розглянути становлення і розвиток довідково-бібліографічної діяльності у Національній бібліотеці та наукових бібліотеках Академії наук України у 1918—1948 рр. у розділі 2, розвиток системи довідково-бібліографічного обслуговування в Україні у 1949—1990 рр. у розділі 3 та розвиток довідково-бібліографічної діяльності як науково-інформаційної роботи в наукових бібліотеках України у 1991—2010 рр. у розділі 4. Окремі підрозділи присвячуються заснуванню Національної бібліотеки України та організації її довідково-бібліографічної служби, формуванню методичних засад та видів і форм довідково-бібліографічної діяльності, розвитку довідково-бібліографічного апарату наукових бібліотек, формуванню довідково-бібліографічних фондів, безпосередньо довідково-бібліографічному обслуговуванню користувачів, у тому числі владних структур, та іншим аспектам довідково-бібліографічної діяльності Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського та інших бібліотек Національної академії наук України.

Особлива увага автора прикута до трансформації довідково-бібліографічної діяльності в електронному середовищі, якій присвячено не тільки окремі підрозділи четвертого розділу, а й повністю п'ятий. Тут розглянуто вплив Інтернету на довідково-бібліографічну діяльність бібліотек, становлення онлайнового довідково-бібліографічного обслуговування, роль працівника довідково-бібліографічної служби в сучасній бібліотеці, зміни у змісті його діяльності та вимоги до професійної підготовки. У цьому розділі особливо помітно володіння автором величезним масивом англомовних джерел, що висвітлюють передовий досвід зарубіжних країн, який порівнюється з аналогічними показниками довідково-бібліографічної діяльності українських бібліотек. Цілком закономірно Т. Добко робить висновок про те, що довідково-бібліографічна діяльність є пріоритетним напрямом розвитку наукових бібліотек інформаційного суспільства.

Список використаної літератури містить 869 позицій, з них — значна частина іншомовні та архівні джерела, що свідчить про ґрунтовну базу проведеного автором монографії дослідження. Додаток "Бібліотеки та інформаційні підрозділи наукових установ НАН України" подає уявлення про структуру

мережі наукових бібліотек (загальною кількістю — 103 бібліотеки) у складі Національної академії наук України.

Все викладене свідчить про велику наукову вагу дослідження, що знайшло відображення у рецензованій монографії Т. Добко. Без сумніву, ця книга є значним внеском у бібліографознавство, у дослідження історії, сучасного стану і перспектив розвитку бібліографії в Україні. Вона буде корисною не тільки науковцям, а й тим, хто опановує професію бібліографа або захоче ознайомитися з нею. Єдине зауваження, яке можна висловити: книзі бракує іменного покажчика. В монографії згадується велика кількість прізвищ, імен бібліографів-практиків і дослідників бібліографії, і це варто було б показати в допоміжному покажчику, що посилює ще й довідкове значення монографії.

Галина Швецова-Водка,

доктор історичних наук,

*професор кафедри бібліотекознавства і бібліографії
Рівненського державного гуманітарного університету*

Надійшла в редакцію 8 липня 2013 року